

**O‘zbekiston Respublikasining 2004-yil 26-avgustdagi “Fermer xo‘jaligi to‘g‘risida”
662-II-son Qonunining 16-moddasi “Fermer xo‘jaligining huquqlari”ni tartibga solish ta’sirini
baholash bo‘yicha**

HISOBOT

1.	Normativ-huquqiy hujjat turi, nomi va rekvizitlari	O‘zbekiston Respublikasining 2004-yil 26-avgustdagi “Fermer xo‘jaligi to‘g‘risida” 662-II-son Qonuni 16-modda: “Fermer xo‘jaligining huquqlari”
2.	TSTBni o‘tkazuvchi davlat organi yoki tashkiloti	O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligi vazirligi
3.	Vakolatli organlarning xulosalari olinganligi	
4.	Sana	
Tartibga solish ta’sirini baholash natijalari		
5.	<u>Xulosa</u> O‘zbekiston Respublikasining 2004-yil 26-avgustdagi “Fermer xo‘jaligi to‘g‘risida” 662-II-son Qonunining 16-moddasi (<i>Fermer xo‘jaligining huquqlari</i>) xalqaro tajribaga mos keluvchi, fermer xo‘jaligiga keng huquqiy erkinlik beruvchi zamonaviy tuzilmaga ega. Mustaqil xo‘jalik yuritish, mulkiy tasarruf, garov, ikkilamchi ijara, fyuchers shartnomalari, erkin realizatsiya kabi huquqlarning bir moddada mujassamlashuvi bularning barchasi qonunchilikning bozor iqtisodiyoti talablariga moslashganini ko‘rsatadi. Ushbu tahlil doirasida Qonunning 16-moddasida mustahkamlangan fermer xo‘jaligining huquqiy, iqtisodiy va tashkiliy huquqlarini belgilovchi norma tartibga solish ta’sirini baholash mezonlari — zarurlik, mutanosiblik, tadbirkorlik erkinligiga moslik va amaliyotda qo‘llanish samaradorligi nuqtai nazaridan o‘rganildi. Tahlil natijalariga ko‘ra “Fermer xo‘jaligi to‘g‘risida”gi Qonunning 16-moddasi (<i>Fermer xo‘jaligining huquqlari</i>) mazmunan ijobiy baholandi. Norma aniq, tushunarli va mutanosib bo‘lib, fermer xo‘jaliklarining tadbirkorlik erkinligini kengaytiradi, ortiqcha ma’muriy to‘siqlar yaratmaydi, ijtimoiy-iqtisodiy maqsadga muvofiq hamda amaldagi qonunchilik tizimi bilan uyg‘un hisoblanadi. Shu munosabat bilan O‘zbekiston Respublikasining 2004-yil 26-avgustdagi “Fermer xo‘jaligi to‘g‘risida” 662-II-son Qonunining 16-moddasi (<i>Fermer xo‘jaligining huquqlari</i>) amaldagi tahririda saqlab qolinishi maqsadga muvofiq.	
6.	<u>Hujjatning ta’sir doirasi</u> O‘zbekiston Respublikasining 2004-yil 26-avgustdagi “Fermer xo‘jaligi to‘g‘risida” 662-II-son Qonunining 16-moddasi “<i>Fermer xo‘jaligining huquqlari</i>” bevosita ushbu Qonunning 3-moddasida belgilangan fermer xo‘jaligiga – ya’ni ijaraga berilgan yer uchastkalaridan foydalangan holda qishloq xo‘jaligi mahsulotini yetishtiruvchi va qonunchilikda taqiqlanmagan boshqa faoliyat turlari bilan shug‘ullanuvchi tadbirkorlik subyektiga taaluqlidir. Shuningdek, norma ko‘p tarmoqli fermer xo‘jaliklarini ham qamrab oladi. Bilvosita subyektlar doirasiga fermer xo‘jaligini boshlig‘i, fermer xo‘jaligi xodimlari, shuningdek fermer xo‘jaligi bilan shartnomaviy munosabatlarga kirishuvchi uchinchi shaxslar (mahsulot ist‘emolchilari, kredit muassasalari, yer uchastkasini ikkilamchi ijaraga oluvchilar va boshqalar) kiradi. Shu tariqa modda faqat bir turdagi emas, balki fermer xo‘jaligi faoliyatining deyarli barcha jabhalarini qamrab oluvchi kompleks huquqiy norma hisoblanadi.	

7.	<u>Hujjatning natijadorligi va samaradorligi:</u> 2020-2025-yillar davomida O‘zbekiston fermerlar kengashining bevosita yordami bilan fermer, dehqon xo‘jaliklari va tomorqa yer egalari manfaatini himoya qilish uchun quyidagi ishlar amalga oshirilgan: 1. Sud organlariga 45820 ta qiymati 7 003 139 mln.so‘mlik da’vo arizalari kiritilgan, shundan , 35900 ta arizalar qanoatlantirilib qiymati 5 050 808 mln. so‘mga teng mablag‘larni undirish bo‘yicha sudlarning qarorlari qabul qilingan va 22431 ta ijro varaqalari orqali 3 277 377 mln.so‘m mablag‘lar undirib berilgan. 2. Fermer xo‘jaliklarining haqlarini undirib berish bo‘yicha qarzdor tashkilot va korxonalarga qiymati 13 261 750 mln. so‘mga teng 94037 ta talabnomalar kiritilib 62670 ta talabnoma asosida 7 237 106 mln.so‘m mablag‘lar fermer xo‘jaliklari hisobiga ixtiyoriy tarzda undirib berilgan. 3. Fermer xo‘jaliklarining boshqa masalalardagi 19189 ta murojaatlari hal etilib 2 965 030 mln.so‘m mablag‘lar undirib berilgan. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi tadbirkorlik subyektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo‘yicha vakilining ma’lumotiga ko‘ra 2024-2025-yillar davomida fermer xo‘jaliklardan 1583 ta murojaatlar kelib tushgan, shundan 1084 ta murojaat ko‘rib chiqilgan bo‘lib 515 ta murojaat ijobiy hal etilgan. Shu bilan birga 569 ta murojaat bo‘yicha tushuntirish berilgan, 13 ta murojaat ko‘rib chiqishi tugatilgan, 248 ta murojaat tegishliligi bo‘yicha davlat organlariga yuborilgan va 238 ta murojaat bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasining 2017-yil 30-avgustdagi “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Tadbirkorlik subyektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo‘yicha vakil to‘g‘risida” O‘RQ-440-son Qonuni 12-moddasi (Tadbirkorlarning huquqlarini himoya qilish bo‘yicha vakilning tadbirkorlik subyektlarining shikoyatlarini va boshqa murojaatlarini ko‘rib chiqish tartibi)ga muvofiq javob berilgan.
8.	<u>Hujjatning ijobiy va salbiy oqibatlarini</u> I.Tartibga solish usulining iqtisodiy sohaga ta’siri. <u>Ijobiy ta’sirlar:</u> - Tadbirkorlik erkinligi va mustaqil boshqaruv. - Erkin baho belgilash mexanizmi. - Cheklanmagan daromad — investitsiya va mehnat rag‘bati. - Moliyaviy resurslarga kirish imkoniyati. - Fyuchers shartnomalari orqali xatarlarni boshqarish. - Xaridorlarni erkin tanlash orqali raqobatni rag‘batlantirish. - Kichik biznes imtiyozlaridan foydalanish. - Innovatsiya va ilm-fan bilan aloqa. - Yer ijarasi huquqining aylanmaga kiritilishi. <u>Ehtimoliy salbiy ta’sirlar va xatarlar:</u> - Erkin narx belgilash huquqining amalda cheklanganligi. - Infratuzilma xizmatlarida monopol ta’minotchilarga bog‘liqlik. - Mayda xo‘jaliklarning moliyaviy va bozor imkoniyatlari cheklanganligi. - Jamoaviy himoya mexanizmlarining yetarli emasligi. <u>Takliflar:</u> - Fermer uyushmalari va kooperativlarining iqtisodiy vakolatlarini kengaytirish. - Erkin narx belgilash huquqi bilan davlat buyurtmasi tizimi o‘rtasidagi ziddiyatni bartaraf etish. - Infratuzilma xizmatlari bozorida raqobatni rivojlantirish. II.Tartibga solish usulining raqobat muhitiga ta’siri <u>Ijobiy ta’sir:</u> - Xaridorni erkin tanlash — sotib oluvchilar o‘rtasida raqobatni rag‘batlantiradi. - Erkin narx belgilash — baho raqobatining asosi; - Yetkazib beruvchilarni tanlash huquqi — resurs bozorida raqobatni kuchaytiradi; - Fyuchers kontraktlari — shaffof va raqobatbardosh savdo muhitini shakllantiradi;

- Cheklanmagan daromad — samaradorlik uchun raqobatni ragʻbatlantiradi;
- Moliyaviy resurslarga teng kirish imkoniyati — bozorga kirish toʻsiqlarini kamaytiradi;
- Kichik biznes imtiyozlari — teng raqobat maydonini shakllantiradi;
- Sudda himoyalani sh huquqi — bozor qoidalarining barcha ishtirokchilar uchun bir xil qoʻllanilishini taʼminlaydi.

Ehtimoliy salbiy taʼsirlar va xatarlar:

- Infratuzilma xizmatlari bozorida monopoliya saqlanib qolmoqda;
- Koʻp tarmoqli va oddiy fermer xoʻjaliklari oʻrtasidagi nomutanosiblik;
- Strategik ekinlar boʻyicha davlat taʼsirining saqlanishi;
- Majburiy uyushmaga aʼzolik yakka tartibdagi raqobat strategiyasini cheklashi mumkin;

Raqobatni kuchaytirish boʻyicha takliflar:

- Infratuzilma xizmatlari bozorida muqobil xizmat koʻrsatuvchilarni rivojlantirish;
- Yer auksionlari tizimining ochiqqligini oshirish;
- Kichik va bir tarmoqli fermer xoʻjaliklari uchun faoliyat doirasini kengaytirish;
- Fermer uyushmalarining kollektiv muzokara vakolatini kuchaytirish;
- Strategik ekinlar boʻyicha istisnolarni shaffoflashtirish;
- Raqobat muhitiga taʼsirni muntazam baholab borish.

III. Atrof-muhitga taʼsiri

Ijobiy taʼsir

- Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish huquqidan foydalanish resurstejamkor agroteknologiyalarni joriy etilishiga imkoniyat yaratadi;
- Fan-taʼlim muassasalari bilan hamkorlikni yoʻlga quyish ekologik innovatsiyalar joriy etilishini jadallashtiradi;
- Ekinlarni mustaqil joylashtirish huquqi agroekologik moslashuvga imkon beradi;
- Cheklanmagan daromad va erkin investitsiya ekologik modernizatsiyaga mablagʻ jalb etishga sharoit yaratadi;
- Yer ijarasi huquqini boshqa shaxsga oʻtkazish — samarasiz foydalanilayotgan yerlarni ekologik jihatdan masʼuliyatli fermerlar qoʻliga oʻtkazish imkonini beradi.

Ehtimoliy salbiy taʼsirlar va xavflar

- Kimyoviy vositalarni erkin sotib olish huquqi atrof muhitga bosimni oshiruvchi omil boʻlishi;
- Cheklanmagan daromad olish huquqi intensiv monokultura xavfini kuchaytirishi;
- Qurilish va uskunalar olish huquqi atrof muhitga taʼsirni baholash talabisiz amalga oshirilishi;
- Yer ijarasi huquqini qayta topshirish ekologik masʼuliyatning uzilishiga olib kelishi;
- Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish huquqi oʻz-oʻzidan ekologik yoʻnalishni kafolatlamaydi.

Ekologik samaradorlikni oshirish boʻyicha takliflar:

- Kimyoviy vositalardan foydalanishni ragʻbatlantiruvchi va cheklovchi mutanosib mexanizm kiritish;
- Ekologik modernizatsiya uchun moliyaviy imtiyozlarni aniq belgilash;
- Ekin almashlab ekish tamoyilini ragʻbatlantiruvchi norma kiritish;
- Qurilish va texnik modernizatsiya uchun soddalashtirilgan ekologik nazorat joriy etish;
- "Yashil" texnologiyalarni joriy etishni ustuvor yoʻnalish sifatida mustahkamlash;
- Atrof muhit holatini muntazam monitoring qilish tizimini joriy etish.